

Peter den Ærværdige om koranen og islam

Peter den Ærværdige (1092-1156) var fra 1109 munk i Cluny-klostret, hvor han også i 1122 blev valgt til abbed. Som ivrig tilhænger af kirkereformbevægelsen støttede han sammen med Bernhard af Clairvaux under 1100-tallets kirkestrid den 'rigtige' pave Innocens d. 2 imod kejser Frederik Barbarossas modpave. Peter den Ærværdige var også en lærd teolog, som oversatte og skrev teologiske skrifter. Han forsvarede desuden Pierre Abelard overfor paven og Bernhard af Clairvaux, da Abelard var faldet i unåde for teologisk nytænkning.

I en række kritiske teologiske skrifter mod både jødedom og islam argumenterede Peter den Ærværdige for den rationelle erkendelse som et middel mod åndelig sandhed, hvilket adskilte ham fra f.eks. Bernhard af Clairvaux. Dette fik ham formentlig også at byde den lærde Abelard velkommen i Cluny-klostret – selvom Abelard var blevet anklaget for kætteri.

I 1100-tallets Spanien blev religionskonflikten mellem islam og kristenheden kun yderligere skærpet under almoraviderne, mens de nordspanske riger fortsatte deres militære forsøg på kristen generobring af Spanien, som var blevet erobret af muslimer i år 711. Som det kristne nederlag i slaget ved Uclés i 1108 havde vist, var den kristne generobring dog langt fra nogen afsluttet affære i 1100-tallet. Samtidig udspandt der sig i 1100-tallets Spanien en intellektuel konflikt mellem islam og kristenheden, som bl.a. kom til udtryk i en strøm af muslimske og antikristne skrifter fra de arabiske riger ind i Spanien.¹ På den baggrund besluttede Peter den Ærværdige at rejse til Spanien i år 1142-1143, hvor han sammen med to arabiskkyndige munke (Robert af Ketton og Hermann af Dalmatien) samt en spansk muslim ved navn Muhammed iværksatte den første fulde oversættelse af Koranen til latin.

Peter den Ærværdige skrev også omkring år 1143 to islamkritiske tekster: "En Samlet Fremstilling af Saracenernes Kætteri" ('Summa totius haeresis Saracenorum'), hvor han kritisk belyser islam for kristne læsere samt "Mod Saracenernes Vranglære" ('Contra sectam siue haeresim Saracenorum'), hvor Peter den Ærværdige kritisk imødegår islam og forsøger at omvende muslimske læsere til kristendommen.

[Summa Totius Haerasis Saracenorum:]

Det følgende er en sammenfattende fremstilling af saracenernes – også kaldet ishmaelitterne – samlede kætteri og djævelske vranglære.

Først og fremmest må man fordømme deres første og største fejltagelse: At de fornægter Treenheden i Guds enhed. [...] Ligeså fornægter de i deres forblindelse, at Gud er såvel skaber som fader, fordi ingen efter deres mening kan være fader uden kønslig omgang. Derfor tror de heller ikke, at Kristus hverken er undfanget af Helligånden, Guds Søn eller selv er Gud, men de tror kun, at han var en god profet. Således har nemlig Muhammed fortalt dem [muslimerne] det, dette elendige og gudløse menneske, som afviser enhver frelse af den kristne fromhed, som ellers bedst kunne frelse menneskene og som ved Guds uudgrundelige dom og ved sit uhørte vrøvl og sine fantasier har udleveret næsten en tredjedel af menneskeslægten til Djævelen og den evige død.

¹ Se f.eks. brevet fra Al-Quti: <http://centerforhistorieformidling.dk/middelalderen/brevet-fra-al-guti.html>

Hvem han derudover var og hvad han forkyndte, vil man nu sige noget om for dem, som læser denne bog: For at de bedre kan forstå, hvad de læser, og for at de bedre kan vide, hvor afskyelig dette menneskes liv og lære var. [...] Muhammed levede på kejser Heraklios tid, lidt senere end pave Gregor den Store, altså for 550 år siden. Han var araber af beskeden byrd. [...] Han opnåede en gradvis social opstigning og han jog en skræk i livet på alle mulige folk, ikke mindst sit eget folk, gennem intriger, røvertog og personlige angreb, ja i det han sågar ved brug af mord som hemmelig og åben metode indjog alle en angst for sin person.

Da kom det så vidt, at han stræbte efter herskabet over sit folk, særlig da hans overlegenhed havde vist sig ved rådgivende forsamlinger. Da han dog erkendte, at han på denne vej ikke kunne opnå den fremgang, som han søgte, fordi alle modarbejdede ham og foragtede ham på grund af hans beskedne oprindelse, forsøgte han under dække af religionen og i egenskab af gudelig profet af opnå, hvad han ikke havde kunnet opnå ved våbenmagt: at sikre sig kongemagten. [...] Han blev undervist af de bedst mulige lærere – jøder og kættere – og Muhammed skrev sin Koran, idet han på sin egen barbariske måde af såvel jødiske legender som af kætterske vrøvlrier sammendigtede et djævelskab. Nu inficerede han med en dødelig pestsmitte dette folk, som endnu intet kendte til Gud, idet han løj om at Koranen skulle have været ham åbenbaret afsnit for afsnit af ærkeenglen Gabriel, hvis navn han kendte fra den hellige skrift. [...] Med tiden og vantroens udbredelse blev han dernæst af dem gjort til konge, som han havde ønsket. Således såede han med en blanding af godt og ondt, sandt og falsk fortabelsens sæd ...

For med det romerske riges krise,² som næsten var blevet afmægtigt, tiltvang han sig – vel med tilladelse af den, som er 'kongernes konge' – herskabet over araberne eller saracenerne, som var blevet smittet af denne pest. Med våbenmagt erobrede de størstedelen af Asien, efterhånden også det meste af Afrika og en del af Spanien, og med det herredømme påtvang de også undersåtterne deres vranglære.

Når jeg kalder dem kættere, fordi de jo med et par ting tror det samme som os, men også i de fleste ting afviger fra os, så burde jeg måske hellere kalde dem 'vantrø' eller 'hedninge' [...] for i det meste forkynder de en falskhed, de anerkender hverken dåben eller nadveren, hverken bod eller noget kristeligt sakramente i det hele taget. [...] Det vigtigste formål med dette kætteri er at forhindre troen på Vor Herre Kristus som Guds søn. [...]

På ingen måde havde et dødeligt menneske kunnet opdigte sådanne eventyr, som i det følgende er skrevet op, hvis han ikke havde samarbejdet med Djævelen selv. Gennem dem ville Djævelen sammen med mange andre latterlige og vanvittige vranglærere først og fremmest opnå, at man ikke skulle tro på Vor Herre Kristus, Guds søn og sand Gud, Skaber og menneskeslægtens forløser. [...]

Jeg har dog sendt dette ud [...] for at læseren bedre kan forstå det følgende og forstå [...] med hvilken fjende vi nu har med at gøre. [...] For kirken har hidtil tydeligvis ikke imødegået dette [islam], selvom den hidtil har imødegået alle gamle og nye kætteri. Alene denne, som mere end alle andre har forårsaget uendelig ødelæggelse på menneskenes liv og sjæl har den ikke en gang forsøgt at underkaste en overfladisk undersøgelse, for at forstå, hvad sygdommen består af og hvorfor den har kunnet udbrede sig sådan. Dette var grunden til at jeg, Petrus, den uværdige abbed i den hellige kirke i Cluny, da jeg var i Spanien for at besigtige nogle af vore besiddelser, med stor iver og finansiell udgift ville oversætte fra arabisk til latin hele denne gudløse

² Det Byzantinske Rige

vranglære og dens ryggesløse opfinders forbandelsesværdige livsforløb, for at lade den komme vore folk usminket til kendskab, således at man kan vide, hvor umoralsk og værdiløs dette kæteri er. [...]

5

[*Contra Sectam Saracenorum:*]

10 I forsøget på at skrive mod den ryggesløse Muhammeds gudløse vranglære, påkalder jeg først og fremmest den almægtige Guds ånd, således at han ikke vil lade mig i stikken, lige som han aldrig har ladet dem i stikken, der skrev mod Hans fjender og til forsvar for Hans kirke, når jeg nu indleder mit skrift imod de værste modstandere af Ham og Hans kirke. [...] Årsagen til at jeg skriver dette, er den samme, som foranledigede mange store kirkefædre til at skrive. Disse ville heller ikke lade nogle nok så ringe angreb på det kristne tankegods stå uimodsiget, ej heller ville de tåle forskellige kætterses sygelige vranglærere, som angreb den hellige lære. [...]

15 Uanset om man nu vil betegne Muhameds vranglære med det hæsle navn af kæteri eller om man vil betegne den som et hedenskab – så må man imødegå den og skrive imod den. Men fordi latinerne og vore samtidige [...] kun beherskede de sprog, 'som de var født ind i', så kunne de ikke erkende, hvad slags og hvor alvorlig en vranglære dette var, for ikke at sige, at de var ude af stand til at imødegå den. Derfor [...] begav jeg mig altså til nogle, som var kyndige i det arabiske sprog, ud af hvilket denne dødelige virus er sprunget for at smitte mere end halvdelen af jorden. Med penge og gode ord fik jeg endelig overtalt dem til at oversætte skrifterne om dette forbandelsesværdige menneskes herkomst, liv og lære såvel som selve lovbogen, koranen, til latin. Og desuden har jeg iværksat de kristne oversættere og en muslim til at sørge for at oversættelsen ikke skulle mangle en streng troværdighed, således at intet med vilje skulle holdes tilbage for vort kendskab. De kristne oversættere var Robert af Ketton, Hermann af Dalmatien og Peter af Toledo, muslimen hed Muhammed. [...] [*Peter den Ærværdige skriver dernæst om, hvordan han håber at nogle vil oversætte hans islamkritiske skrift til arabisk og dernæst, at skriftet også skal tjene som oplysningsmateriale for de kristne, som beundrer islam eller måtte mene, at der i islam skulle være en delvist åbenbaret sandhed.*]

30

Selv hvis dette skrift tilfældigvis enten ikke bliver oversat eller bliver oversat og ikke nytter noget, så har dog i det mindste det kristelige 'våbenarsenal' et våben mod disse fjender, som man kan forsvare sig med eller, hvis det engang skulle komme til kamp, som man kan bruge til at ødelægge fjenderne. Måske kan denne bog også, når den en gang er udkommet, imødegå hemmelige tanker hos vore egne, som kan forføre dem mod det onde: Idet de for eksempel tror, at der hos de gudløse også skulle være en vis fromhed og at der hos disse løgnens tjenere skulle være et lille gran af sandhed.

35

Første Bog:

40

I Faderens og Sønnens og Helligåndens navn, den ene, almægtige og sande Gud, hilser jeg; en vis Petrus, af den galliske nation, kristen af bekendelse, af beskæftigelse abbed over de, som man kalder munke, jer, araberne, Ishmaels sønner, som følger en vis Muhammeds lov.

Det kan synes underligt – og det er det måske også – at jeg, et menneske, der lever langt væk fra jer og taler et andet sprog og er af en anden bekendelse og som har fremmede traditioner og vaner og som kommer af et folk i det fjerne Vesten, skriver til jer, der lever i verdens østlige og sydlige dele og at jeg med ord angriber mennesker, som jeg aldrig har set og formentlig aldrig vil se.

5 Jeg angriber jer sandelig ikke med våben, som nogle af vort folk ellers ofte gør, men derimod med fornuften, ikke med had, men med kærlighed – med en kærlighed, som burde herske mellem Kristi tilhængere og de, som har afvendt sig fra Kristus; således som den fandtes mellem vore apostle og hedningene på den tid, hvor de indbød dem til Kristi lov, således som Gud selv, 10 Skaberen og forbinderen af alle ting handlede over for dem, som han [...] ved hjælp af sine tjenere bragte væk fra dyrkelsen af afguder og dæmoner. [...] Ja, selv elskede han dem, før de elskede ham. [...] Oh, I mennesker, mennesker siger jeg, ikke blot begavet med fornuften, men også fornuftig hvad angår forstand og uddannelse, hvis I dog vil åbne jeres ører for mig og være 15 åbne overfor fornuftsargumenter, hvis I alligevel ville forkaste jeres overtro forstokkethed og hvad jeg har sat mig for at fortælle jer. Jeg anmoder jer derfor om at lytte til mig, fordi jeg [...] har hørt, at I ikke vil høre på nogen, som går imod jeres vante traditioner og jeres fædres love. I søger ikke at argumentere med nogen, som går imod forskrifter, som er overleveret jer af jeres førnævnte profet. Jeg har erfaret, at I ikke blot nægter at høre dette fra nogen – der trænger 20 også en forvirret efterretning fra jer i østen til os i vesten, at det er jer påbudt af jeres lov at stoppe selv de første tegn på en dialog med sten, sværd eller med andre foretrukne mordvåben. Luk altså jeres øjne op, I som ellers er så lærde i de verdslige videnskaber, luk dem op, siger jeg, og når I har åbnet låsen til jeres forstokkede vilje, da overvej nøje, om denne vane med ikke at tillade nogen dialog er velbegrundet og om den kan understøttes af argumenter [...]

Dette viser sig særlig i studiet af den verdslige visdom, hvis mål særligt de, som grækerne 25 kaldte for 'filosoffer', det vil sige 'de, som elskede sandheden', stræbte efter med de største anstrengelser og på grund af den forskellighed, der var af begavelser blandt dem, som tænkte over disse ting, da lod de samtalen have fuldstændigt frit løb og for at skærpe deres forstand mere eller mindre lod de deres meninger fremføre i utallige og forskellige slags offentlige diskussioner. Således bestræbte de sig på at nå til en sand erkendelse af tingene, som de behandlede i de spørgsmål, der blev taget op. De forbød ikke dem at tale, om hvem de tænkte, at de 30 ivrigt bestræbte sig på at søge sandheden, ja idet de talte om modsætningerne, da optændte de i sig selv og andre sågar den prisværdige ivrighed efter at øve sig i kappestrid indenfor alle former for diskussion.

Denne regel har altid været gældende for de vise blandt grækerne, latinerne, perserne, indere og andre folk: Såvel at stå fast på udforskningen af sandheden om tingene, som også at bringe sandheden frem gennem hyppig sammenligning, at få de lærde til undersøgelse, efterprøvnings og afgrænsning af sandheden.

Fremragende og ærværdig er hos os anseelsen hos dem, som søger sandheden om de skabte ting og om moral – ikke ved tavshed eller ved at de fordømmer menneskene til tavshed, men 40 derimod at de udforsker naturens hemmeligheder gennem samtale og diskussion, som uden tvivl er sikkert og rigtigt og som gav deres viden videre til menneskene på deres egen tid og til deres efterkommere. [...]

Erkend altså, erkend siger jeg til jer, som jeg skriver til, og gør som der står i Davids Salme,³ som jeg tror, at I godt kender – 'døm retfærdigt, I menneskesønner' – døm om man godt må tale om skabelsen, men ikke må tale om skaberen, om man skal give dem ytringsfrihed, som udforsker de underordnede og forgængelige goder, men skal forbyde den at tale, som gør sig anstrengelser og tanker om det højeste og evige gode! Hvis jeg vil tale om skabelsen i sin helhed, så bliver al frihed tilstået mig, men hvis jeg vil sige noget om disse tings skaber, så vil Muhammeds lov straks forbyde mig at tale, eller hvis jeg måske taler imod dette, vil jeg blive halshugget, før jer har nået at udtale de første ord. Findes dette i nogen anden religion end jeres? Hos noget andet folk end i jeres? I nogen anden vranglære end i jeres? [...]

Så det dog ikke skulle se ud som om han helt veg tilbage for modparten, da tog han [Muhammed] våben i brug i stedet for at bruge fornuften, han gav i stil med de besatte ingen, som udspurgte ham, et svar og søgte i stedet tilflugt i sten, stokke og sværd. Således bevæbnet angreb han enhver, som gik op imod ham, ja allerede før denne var begyndt at tale, dræbte han ham, idet han sprang på ham som et vildt, grusomt dyr. En sådan 'retfærdig' og 'fornuftig' grænse sætter jeres profet Muhammed for enhver diskussion, I Hagars sønner [...] Efter at han nemlig havde sagt: 'Diskuter ikke med skriftbesidderne', tilføjede han: 'For mord er bedre end diskussion'.⁴ Hvad skal jeg sige til dette? [...]

Nu skal talen hurtigt rettes mod det egentlige emne og først må man en gang ruste sig til kamp mod denne argeste fjende af Gud, idet man påkalder sig Helligåndens hjælp. Dog før den normale krigskunst tilråder at gå til håndgribeligheder, vil jeg sende de nødvendige bemærkninger og spørgsmål. Siden Muhammeds lovebog for nogle år siden på mit initiativ blev oversat fra arabisk til vort modersmål; latin, da undrer jeg mig stadig over, ja jeg kan ikke undre mig nok over, hvorfor jeres profet blandede sin koran sammen med bestemte uddrag af jødedommen og oveni også har iblandet andre afsnit fra den kristelige lovebog, og efter at han havde indledt fjendtligheder med begge folk, hvorfor han da søgte at understøtte det meste af, hvad han skrev med en autoritet, der hidrører fra jøder og kristnes skrifter? [...] Men når han nu delvist er enig med os, hvorfor tilslutter han sig da ikke helheden i, hvad vi tror? Når han giver de jødiske og kristelige skrifter delvist ret, hvorfor ikke i helheden? [...] Hvorfor kalder han den jødiske lov god, når han ikke følger den; hvorfor prædiker han det kristelige evangelium, som han alligevel blot kritiserer? For enten er disse skrifter forkerte og bør forkastes eller de er sande og bør forkyndes [...]

Peter den Ærværdige oversat af M. Pihl fra R. Gleis: *Petrus Venerabilis – Schriften zum Islam*, Altenberge (1985), s. 3-187.

³ Salme 57:2

⁴ Dette afsnit beror muligvis på en fejloversættelse af Koranen 3:61